

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
FARG'ONA DAVLAT UNIVERSITETI

**FarDU.
ILMIY
XABARLAR**

1995-yildan nashr etiladi
Yilda 6 marta chiqadi

**2024/6-SON
ILOVA TO'PLAM**

**НАУЧНЫЙ
ВЕСТНИК.
ФерГУ**

Издаётся с 1995 года
Выходит 6 раз в год

Ч.Х.Чамолов	
Ифодаи мафхуми ишқ дар шеъри фарзона	435
Е.В.Шевченко	
Особенности историзма в романах пиримкула кадырова	439
Я.И.Нишанов	
Общечеловеческое значение сюжета, касающийся всего человечества	441
E.R.Adjeminova	
Phraseological image and motivational model	444
Н.Д.Ирина	
Влияние философии ницше на русскую литературу начала XX века	447
Н.Д.Ирина	
Литературный стиль и философские идеи в произведениях Франца Кафки: Абсурд, отчуждение и экзистенциальный кризис	453
Я.И.Нишанов	
Место и роль воспевания самой прекрасной истории в творчестве Дурбека	457

TILSHUNOSLIK

I.M.Qo'chqarov	
The grammatical features of speech acts in english	460
A.Z.Nurbek	
O'zbek tilshunosligida nutqiy aktlarga doir tadqiqotlar: usul va yondashuvlar	464
S.A.Yusupova	
Pragmatic use of respect in various communicative contexts	471
S.A.Yusupova	
linguistic expressions of respect in english and japanese	474
Sh.Y.Usmonova	
Comparative study of landscape terms in english and uzbek	477
M.K.Uktamova	
The main components expressing the meaning of the seme "Character" in english phraseological units	480
D.X.Madazizova	
Badiiy diskursda dialektlar individual nutq yaratuvchi vosita sifatida	483
Sh.B.Karimova	
O'zbek va ingliz tillaridagi son komponentli frazeologizmlarda kvantitativlikning ifodalanishi	488
Sh.B.Karimova	
O'zbek tili va ingliz tillarida kvantitativlik birliklarining sathlararo tahlili	495
Sh.R.Karimjonova	
Semantic analysis of visual cognitive verbs in uzbek and english	500
Sh.B.Dushatova	
Euphemisms representing hidden and mysterious concepts	507
Sh.T.Axmadjonova	
Definition and components of comprehension skills	511
Sh.M.Aripova	
Linguocultural analysis of superstitions	515
Sh.M.Aripova	
O'zbek va nemis tillarida irim-sirimlari bilan bog'liq tushunchalarni ifodalovchi leksemalar tahlili	519
Y.U.Abdurazzakov	
Frazeologik birliklarda jinsiy va yosh identifikatsiyasi: til va madaniyatning o'zaro aloqasi	522
N.X.Alieva	
Interlingual correspondence as a factor in enriching phraseology and identifying isomorphism and allomorphism of languages	525
R.U.Axrorova, M.T.Mamadaliyeva	
O'zbek amaliyotida turistik atamalarni standartlashtirishda ingliz tilining o'rni	530
M.S.G'aniyeva	
O'zbekiston ijtimoiy transformatsiyalashuvi jarayonida gender munosabatlari hamda tadbirkor ayol fenomenining falsafiy talqini	533



UO'K: 811.512.133'373.7

FRAZEOLOGIK BIRLIKLARDA JINSIY VA YOSH IDENTIFIKATSIYASI: TIL VA MADANIYATNING O'ZARO ALOQASI.**GENDER AND AGE IDENTIFICATION IN PHRASEOLOGICAL UNITS: THE INTERCONNECTION OF LANGUAGE AND CULTURE.****ГЕНДЕРНАЯ И ВОЗРАСТНАЯ ИДЕНТИФИКАЦИЯ В ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИХ ЕДИНИЦАХ: ВЗАИМОСВЯЗЬ ЯЗЫКА И КУЛЬТУРЫ.**

Abdurazzakov Yusufjon Usmoilovich 
Farg'ona davlat universiteti, katta o'qituvchi

Annotatsiya

Maqolada turli tizimli tillarda jins va yoshga oid frazeologik birliklarning madaniyat va til orqali qanday aks ettirilishi tahlil qilinadi. Frazeologizmlar madaniy stereotiplar, ijtimoiy qarashlar va milliy an'analarni ifodalovchi muhim vosita sifatida ko'rib chiqiladi. Tadqiqot davomida jins va yosh tushunchasining frazeologik birliklardagi semantik va pragmatik xususiyatlari o'rganiladi. Shuningdek, til va madaniyat o'rtasidagi o'zaro ta'sir orqali frazeologizmlar xalqning ijtimoiy va madaniy qarashlarini qanday aks ettirishi ko'rsatib beriladi.

Frazeologizmlar madaniyatning chuqur qatlamlarini ifodalab, xalqning tarixiy tajribasi, diniy e'tiqodlari va ijtimoiy urf-odatlarini tilga qanday singdirganligini yoritadi. Ushbu birliklar milliy identifikatsiya va madaniy o'zlikni anglashda muhim o'rin tutadi. Maqolada, shuningdek, nemis va o'zbek tillaridagi frazeologik birliklarning madaniy xususiyatlari va ularning bir-biridan farqlari, qiyosiy tahlil asosida ko'rib chiqiladi. Bu tahlil til va madaniyatning ajralmas o'zaro aloqasini ochib beradi va frazeologizmlar orqali milliy o'zlikni chuqurroq anglashga yordam beradi. Maqolada jins va yosh stereotiplarining ijtimoiy ta'sir kuchi, ularning milliy madaniyatlarda qanday aks etishi hamda frazeologik birliklarda semantik tahlil orqali qanday talqin qilinishi keng yoritiladi. Tadqiqotda frazeologizmlarning kommunikativ funksiyasi, ularning ijtimoiy guruhlar va jinslar o'rtasidagi madaniy muloqotda tutgan o'rni ham ko'rsatiladi. Tilshunoslik va madaniyatshunoslik metodlarining uyg'unligi, bu sohada qiziqarli xulosalarga olib keladi.

Аннотация

В статье анализируется, как фразеологические единицы, связанные с полом и возрастом, выражаются через культуру и язык в различных языковых системах. Фразеологизмы рассматриваются как важный инструмент, отражающий культурные стереотипы, социальные представления и национальные традиции. В ходе исследования изучены семантические и прагматические характеристики понятий пола и возраста в фразеологических единицах. Также показано, как фразеологизмы через взаимодействие языка и культуры отражают социальные и культурные взгляды народа. Фразеологизмы выражают глубокие культурные пласты, демонстрируя, как исторический опыт, религиозные убеждения и социальные обычаи народа интегрированы в язык. Эти единицы играют важную роль в национальной идентификации и осознании культурной самобытности. В статье также рассматриваются культурные особенности фразеологизмов в немецком и узбекском языках и их различия на основе сравнительного анализа. Этот анализ раскрывает неразрывную связь языка и культуры и помогает глубже понять национальную идентичность через фразеологизмы. В статье подробно освещаются социальное влияние гендерных и возрастных стереотипов, их отражение в национальных культурах, а также их интерпретация через семантический анализ в фразеологических единицах. В исследовании также подчеркивается коммуникативная функция фразеологизмов и их роль в культурной коммуникации между социальными группами и полами. Синтез методов лингвистики и культурологии приводит к интересным выводам в данной области.

Abstract

This article analyzes how phraseological units related to gender and age are reflected through culture and language in various linguistic systems. Phraseological expressions are viewed as an important tool for representing cultural stereotypes, social perceptions, and national traditions. The study explores the semantic and pragmatic features of the concepts of gender and age within phraseological units. Additionally, it demonstrates how phraseological expressions reflect the social and cultural views of a nation through the interplay of language and culture.

Phraseological units reveal deep cultural layers, illustrating how the historical experiences, religious beliefs, and social customs of a nation are embedded in language. These units play a significant role in national identification and understanding cultural uniqueness. The article also examines the cultural characteristics of phraseological units in German and Uzbek languages and their differences through a comparative analysis. This analysis highlights the

TILSHUNOSLIK

inseparable link between language and culture, offering deeper insights into national identity through phraseological expressions.

The article extensively addresses the social impact of gender and age stereotypes, their manifestation in national cultures, and their interpretation through semantic analysis of phraseological units. The study also highlights the communicative function of phraseological expressions and their role in cultural interaction between social groups and genders. The synthesis of linguistic and cultural methodologies leads to intriguing conclusions in this field.

Kalit so'zlar: frazeologizm, jinsiy identifikatsiya, yosh stereotiplari, til va madaniyat, sotsiolingvistika, madaniy stereotiplar.

Ключевые слова: фразеологизм, гендерная идентификация, возрастные стереотипы, язык и культура, социолингвистика, культурные стереотипы.

Key words: phraseological unit, gender identification, age stereotypes, language and culture, sociolinguistics, cultural stereotypes.

KIRISH

Til – bu xalqning madaniyatini, qadriyatlarini va ijtimoiy tuzilmalarini aks ettiruvchi asosiy vositalardan biri hisoblanadi. Frazeologik birliklar esa tilning eng boy va mazmunli qismidir. Ular orqali xalqning dunyoqarashi, qadriyatlari va stereotiplari ifodalanadi. Ushbu maqola jins va yosh tushunchalarining frazeologik birliklarda qanday aks ettirilishini va bu birliklarning til va madaniyat o'rtasidagi o'zaro aloqalarini o'rganishga bag'ishlangan.

Frazeologizmlarda jins va yoshga oid identifikatsiya madaniy va ijtimoiy stereotiplar bilan chambarchas bog'liqdir. Bu stereotiplar, o'z navbatida, xalqning tarixiy tajribasi va an'alaridan kelib chiqadi. Frazeologik birliklar nafaqat tilning ifoda vositasi sifatida, balki xalqning o'ziga xos mentalitetini, tarixiy va ijtimoiy xususiyatlarini aks ettiruvchi madaniy kod sifatida ham xizmat qiladi. Nemis va o'zbek frazeologik birliklarini qiyosiy tahlil qilish orqali, ularning xalq dunyoqarashi, qadriyatlari va urf-odatlariga qanday ta'sir ko'rsatishi chuqurroq o'rganiladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA TADQIQOT METODOLOGIYASI

Frazeologik birliklarni o'rganish bo'yicha olib borilgan tadqiqotlar frazeologizmlarning madaniy va lingvistik xususiyatlarini yoritadi. Misol uchun, V. Vinogradovning asarlari frazeologik birliklarning semantik qatlamlari haqida ma'lumot beradi. Shuningdek, A. Wierzbicka xalqning dunyoqarashini frazeologik birliklar orqali tahlil qilishda madaniyat va tilning birlashuviga e'tibor qaratgan. Frazeologik tadqiqotlarda ularning metaforik, semantik va pragmatik xususiyatlariga alohida ahamiyat berilgan. Ushbu yo'nalishda olib borilgan tadqiqotlar frazeologik birliklarning lingvokulturologik ahamiyatini chuqurroq yoritib, ularning xalq ma'naviyati va ijtimoiy qadriyatlarini aks ettirishdagi rolini ko'rsatadi.

Ushbu tadqiqotda jins va yoshga oid frazeologizmlarning qiyosiy tahlili uchun kontrastiv yondashuv qo'llanildi. Tilshunoslik, sotsiolingvistika va madaniyatshunoslik metodlari asosida frazeologik birliklarning semantik va pragmatik xususiyatlari, shuningdek, ularning madaniy kontekstdagi roli o'rganildi. Qiyosiy tahlil usuli yordamida nemis va o'zbek frazeologizmlarining lingvistik strukturalari, semantik o'xshashliklari va farqlari aniqlab berildi. Tadqiqot davomida statistik va tahliliy metodlardan foydalanilib, frazeologizmlarning qo'llanilish kontekstlari va ularning madaniyatlararo muloqotdagi o'rni haqida umumiy xulosalar chiqarildi.

Frazeologik birliklarni tahlil qilish jarayonida milliy o'zlik, tarixiy meros va xalq an'alarining aks ettirilishiga e'tibor qaratildi. Shuningdek, jins va yoshni belgilovchi frazeologizmlarning madaniyatlar o'rtasida qanday umumiylik va o'ziga xosliklarga ega ekanligi aniqlandi. Bu usullar tadqiqotning aniq va ilmiy asoslangan xulosalar chiqarilishiga xizmat qildi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Frazeologik birliklarni o'rganish bo'yicha olib borilgan tadqiqotlar frazeologizmlarning madaniy va lingvistik xususiyatlarini yoritadi. Misol uchun, V. Vinogradovning asarlari frazeologik birliklarning semantik qatlamlari haqida ma'lumot beradi. Shuningdek, A. Wierzbicka xalqning dunyoqarashini frazeologik birliklar orqali tahlil qilishda madaniyat va tilning birlashuviga e'tibor qaratgan. Frazeologik tadqiqotlarda ularning metaforik, semantik va pragmatik xususiyatlariga alohida ahamiyat berilgan. Ushbu yo'nalishda olib borilgan tadqiqotlar frazeologik birliklarning lingvokulturologik ahamiyatini chuqurroq yoritib, ularning xalq ma'naviyati va ijtimoiy qadriyatlarini aks ettirishdagi rolini ko'rsatadi.

Ushbu tadqiqotda jins va yoshga oid frazeologizmlarning qiyosiy tahlili uchun kontrastiv yondashuv qo'llanildi. Tilshunoslik, sotsiolingvistika va madaniyatshunoslik metodlari asosida frazeologik birliklarning semantik va pragmatik xususiyatlari, shuningdek, ularning madaniy kontekstdagi roli o'rganildi. Qiyosiy tahlil usuli yordamida nemis va o'zbek frazeologizmlarining lingvistik strukturalari, semantik o'xshashliklari va farqlari aniqlab berildi. Tadqiqot davomida statistik va tahliliy metodlardan foydalanilib, frazeologizmlarning qo'llanilish kontekstlari va ularning madaniyatlararo muloqotdagi o'rni haqida umumiy xulosalar chiqarildi.

Frazeologik birliklarni tahlil qilish jarayonida milliy o'zlik, tarixiy meros va xalq an'analarining aks ettirilishiga e'tibor qaratildi. Shuningdek, jins va yoshni belgilovchi frazeologizmlarning madaniyatlar o'rtasida qanday umumiylik va o'ziga xosliklarga ega ekanligi aniqlandi. Bu usullar tadqiqotning aniq va ilmiy asoslangan xulosalar chiqarilishiga xizmat qildi.

Jinsga oid frazeologik birliklar ko'pincha erkaklik va ayollik stereotiplarini aks ettiradi. O'zbek tilida "Erkakning so'zi bir, ayolning so'zi o'n bir" kabi frazeologizmlar erkaklar va ayollar o'rtasidagi ijtimoiy rol farqlarini ta'kidlaydi. Bu kabi iboralar o'zbek madaniyatida erkaklarning yetakchi o'rni va ayollarning oilaviy muhitdagi vazifalariga bo'lgan qarashlarni aks ettiradi.

Nemis tilida esa "Ein Mann ein Wort" (Erkak – so'ziga egalik qiluvchi shaxs) frazeologizmi erkaklarning qat'iyatini va mas'uliyatini ifodalaydi. Shu bilan birga, "Die Frau am Herd" (Ayol – oshxona boshqaruvchisi) frazeologizmi ayollarning an'anaviy uy ishlari bilan bog'liq stereotiplarini yoritadi. Yosh tushunchasi frazeologizmlarda ko'pincha tajriba, donolik yoki energiya va ehtiyotsizlik bilan bog'lanadi. O'zbek tilida "Qarining gapini qil, yoshning ishini qil" frazeologizmi katta yoshlilar tajribasi va yoshlarning harakatchanligini ta'riflaydi. Bu xalqning katta yoshlilarga hurmat va yoshlarning mehnatga bo'lgan yondashuviga urg'u beradi.

Nemis tilida "Alte Bäume soll man nicht verpflanzen" (Qari daraxtlarni ko'chirish kerak emas) iborasi qari kishilarning barqarorligi va o'z joyiga moslashuvchanligini ta'kidlaydi. Shu bilan birga, "Jung und dumm" (Yosh va tajribasiz) kabi iboralar yoshlarning hayot tajribasiga ega emasligini ifodalaydi.

Frazeologizmlar madaniyat va tilning birlashgan holda ishlashini ko'rsatadi. Har bir frazeologizm til orqali milliy mentalitet va madaniy qadriyatlarni aks ettiradi. Misol uchun, o'zbek madaniyatida oila qadriyatlari frazeologizmlar orqali ifodalanadi, nemis madaniyatida esa tartib va tizimga e'tibor ko'proq namoyon bo'ladi.

XULOSA

Frazeologik birliklar inson hayoti va jamiyatni tushunishda muhim vosita hisoblanadi. Jins va yosh identifikatsiyasi bilan bog'liq bo'lgan frazeologizmlar til va madaniyatning ajralmas qismi sifatida xalqning dunyoqarashi, qadriyatlari, turmush tarzi hamda urf-odatlarini chuqur ifodalaydi. Ular nafaqat tilning estetik va ifodaviy vositasi sifatida, balki xalqning tarixiy, ijtimoiy va madaniy xususiyatlarini aks ettiruvchi manba sifatida ham muhim ahamiyatga ega.

Nemis va o'zbek frazeologizmlarini qiyosiy o'rganish xalqning madaniy merosi va mentalitetini anglashda, shuningdek, ijtimoiy va madaniy qadriyatlarni tahlil qilishda katta yordam beradi. Ushbu frazeologik birliklar har ikki xalqning turmush tarzini, o'ziga xos urf-odatlarini va ijtimoiy rollarni yoritib beradi. Frazeologizmlar orqali tilshunoslar va madaniyatshunoslar xalqning o'ziga xos dunyoqarashi, turli xil vaziyatlarga bo'lgan munosabatlari va tarixiy tajribalarini o'rganishi mumkin.

Frazeologik birliklarning lingvistik va madaniy xususiyatlarini chuqur tahlil qilish, bir tomondan, milliy o'zlikni anglashda, ikkinchi tomondan esa, xalqaro madaniy muloqotni rivojlantirishda katta ahamiyatga ega. Ushbu tadqiqotlar xalqlar o'rtasidagi madaniy aloqalarni mustahkamlash, bir-birining madaniyatini chuqurroq anglash va global muloqotni yaxshilash uchun zamin yaratadi. Shunday qilib, frazeologizmlar xalqaro muloqotda madaniyatlararo ko'prik vazifasini o'taydi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Vinogradov, V. V. (1986). Frazeologiya: lingvistik tahlil. Moskva: Nauka.
2. Wierzbicka, A. (1997). Understanding Cultures through their Key Words. New York: Oxford University Press.
3. Sharafutdinova, M. A. (2005). Til va madaniyat: frazeologik birliklarning o'rni. Toshkent: Fan.
4. Kohl, H. (2012). Proverbs and Idioms in Cultural Contexts: German and Uzbek Perspectives. Berlin: De Gruyter.
5. Popova, Z. D. (2003). Sotsiokulturaraviy tilshunoslik. Moskva: Aletya.